

Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Środkowopomorskie”
Nadleśnictwo Warcino

Konkurs międzyszkolny „Ptaki Pomorza”

ETAP I

Ptaki miast, terenów podmiejskich
i wsi oraz ptaki parków
i terenów leśnych

Lasy Państwowe
DLA LASU, DLA LUDZI

Szkoła podstawowa klasy VII-VIII

*Zdjęcia wykorzystane
w prezentacji
pochodzą ze stron
internetowych.*

Konkurs „Ptaki Pomorza”

- Informacje odnośnie gatunków ptaków, pozyskiwane z różnych źródeł mogą być ze sobą sprzeczne, wynika to z różnic w populacjach na podstawie których zdobywane są informacje, zmian w zachowaniach ptaków oraz ze stanu wiedzy np. w roku wydania książki. Pytania konkursowe **etapu I** będą dotyczyły wyłącznie informacji zawartych w poniższej prezentacji.
- Jakiś czas temu **nazwy gatunkowe części ptaków** zostały uproszone do jednoczłonowych i np. sikora modra została modraszką, a pokrzewka czarnołbista – kapturką. Dlatego też w nagłówkach stron z poszczególnymi gatunkami podane są dwie nazwy – nowa i stara.
- Przy każdym gatunku zamieszczono jego **status prawny** zgodny z nowym rozporządzeniem Ministra Środowiska, które weszło w życie dnia 6 października.
- W prezentacji zamieszczono zdjęcia piór, jaj, gniazd i sylwetek ptaków których znajomość będzie niezbędna **w II etapie konkursu**. Ze względu na podobieństwo piór i jaj różnych gatunków ptaków w II etapie konkursu będą wykorzystane te same zdjęcia co zamieszczone w prezentacji. Ponadto na slajdzie z którego będzie trzeba rozpoznać gatunek będzie przedstawione od jednego do kilku elementów, np. jajo i sylwetka.
- W prezentacji zamieszczono odgłosy ptaków, których znajomość będzie potrzebna **w II etapie konkursu**. Dla ułatwienia nauki głosów dołączono ich słowny opis. Ptaki mają różne głosy i pieśni zależnie od tego co chcą wyrazić. W prezentacji zamieszczono przykładowe, najpopularniejsze głosy.

Dokarmianie ptaków zimą

Dokarmianie ptaków powinno odbywać się tylko podczas **mroźnych zim**, kiedy ptaki mają duże trudności w znalezieniu pokarmu.

Cel dokarmiania: jest danie ptakom wsparcia w okresie mrozów

Nie powinno się dokarmiać ptaków przez cały rok, gdyż powoduje to:

- uzależnianie od człowieka
- wabienie ptaków w jedno miejsce, o którym szybko dowiedzą się drapieżniki
- zaburzenie instynktów u ptaków wędrownych, które mogą przez to zginąć

Dokarmianie ptaków zimą

Zasady dokarmiania ptaków:

- rozpoczęte dokarmianie należy kontynuować przez całą zimę (listopad – marzec)
- cieplejsze okresy – mniej intensywne dokarmianie
- w pobliżu karmnika powinno znajdować się poidło
- nie wolno podawać: spleśniałego chleba, zepsutych kasz, stęchłego ziarna, pokarmów solonych
- **karmnik powinien:**
  - być umieszczony z dala od krzewów
  - wokół karmnika, w promieniu kilku metrów, mogą znajdować się jedynie niskie trawy
  - zapewniać ptakom nieskrępowany dostęp i drogę ucieczki
  - być regularnie oczyszczany z zalegających resztek jedzenia i odchodów mieć taką konstrukcję, aby chronił karmę przed zawilgoceniem (przed deszczem i śniegiem) - wilgotne, zamarzające pokarmy uszkadzają ptakom przełyki oraz nadmiernie wyziębiamy organizmy

Dokarmianie ptaków zimą

Różne grupy ptaków powinny być karmione odpowiednim pokarmem.

- **owadożerne: sikory, dzięcioły i kowalik** – dieta wysokokaloryczna i bogata w białko: słonina, nasiona roślin, głównie oleistych (konopia, słonecznik, len, mak, rozdrobnione pestki dyni i ogórka, kukurydza, pszenica oraz nasiona drzew iglastych dla sikor leśnych)
- **ziarnojady: wróble, mazurek, zięby, czyże** – proso, drobne kasze, nasiona oleiste: słonecznik, len, mak

Dokarmianie ptaków zimą

- **miękkojady: kos, kwiczoł, szpak, rudzik** – pokrojone rodzynki, daktyle, morele, kawałki jabłka rozłożone na tacy na ziemi, ponad to zebrane latem oraz jesienią i zamrożone (suszone owoce są niebezpieczne dla ptaków, gdyż pęcznieją po zjedzeniu) owoce czarnego bzu, jarzębiny, porzeczek, jagód aronii
- **wszystkożerne: gawrony, kawki, sierpówki** – grube kasze, pszenica, pokrojone w drobną kostkę czerstwe, białe pieczywo

Ptaki w mieście

Miasto nie kojarzy się z najlepszym miejscem dla życia dla ptaków. Wydaje się raczej, że ptaki wolą tereny lasów, dolin rzek i inne malownicze, spokojne miejsca. Są jednak gatunki przyzwyczajone do życia w „betonowej dżungli”. W mieście można znaleźć schronienie, pokarm, jest też mniej drapieżników.

- Można łatwo zauważyć, że ptaki żyjące w mieście są **mniej płochliwe** od tych żyjących poza nim. Są przyzwyczajone do obecności człowieka (ale pozostają w bezpiecznej odległości, dającą możliwość ucieczki!)
- Wiele ptaków żyjących w mieście **zatraca instynkt migracyjny** mimo, że inne ptaki tego samego gatunku żyjące poza miastem odlatują na zimę do „ciepłych krajów”. Dla części gatunków nie jest to problem, ale np. dla łabędzi może to być śmiertelnie groźne. Te łabędzie które zostaną w kraju na zimę w nadziei na dostęp do pokarmu całą zimę mogą zginąć kiedy zrobi się bardzo zimno!
- **Życie w mieście może być dla ptaków bardzo niebezpieczne!** Ich gniazda mogą być zamurowywane podczas remontów, a materiały wykorzystane na gniazdo lub znalezione pokarm mogą okazać się niebezpieczne lub trujące.

Ptaki terenów podmiejskich, ruderalnych i wiejskich

W ścisłych centrach miast, wśród bloków i wieżowców najczęściej spotyka się tylko kilka gatunków ptaków, ale na osiedlach i tzw. terenach ruderalnych żyje więcej gatunków. Znajdują tam odpowiednie miejsce na gniazda i pokarm, który jest przez nie najbardziej lubiany.

- **Tereny podmiejskie**, to miejsca gdzie jest mniejszy ruch i hałas ale też jest więcej zieleni. Na terenach przemysłowych i w ruinach bardzo chętnie zakładają gniazda np. kopciuszk (zdjęcie obok), które pokarmu poszukują w pobliskich terenach zielonych.
- **Tereny ruderalne**, czyli obszary zmienione przez człowieka takie jak wysypiska gruzu i śmieci, rowy, nasypy kolejowe, parkingi, pobocza dróg i obszary budowy. Często są pokryte kamieniami, gruzem, żwirem, zazwyczaj suche, ale czasem z kałużami wody, zwłaszcza w wykopach. Na takich obszarach żyją np. dzierlatki (zdjęcie obok), które budują gniazda na ziemi, okryte kępą traw.
- **Tereny wiejskie**, niewielkie obszary zamieszkałe przez ludzi, gdzie ptaki mogą znaleźć schronienie, a jednocześnie mają dostęp do pokarmu.

Gołąb miejski

SIEDLISSKO

- Gołąb jest ptakiem najbardziej kojarzonym z **miastem**, zasiedla wszelkie tereny spełniające dwa warunki: **stałe źródło pokarmu i miejsce do założenia gniazda. Zasiedla miasta całego kraju.**
- W miastach można je zobaczyć w miejscach najczęściej odwiedzanych przez ludzi, tj. **placach, parkach, w sąsiedztwie centrów handlowych i na osiedlach mieszkaniowych. Najchętniej zasiedla tereny starej zabudowy.**
- Jak gołąb trafił do miast? Ptak ten pochodzi od **gołębia skalnego**, który jak sama nazwa wskazuje zakłada gniazda na skałach. Gatunek ten żyje na obszarze basenu Morza Śródziemnego. Kiedy na tym obszarze pojawiły się miasta ptak prawdopodobnie zaczął je zasiedlać ze względu na dużą ilość pokarmu, a następnie rozprzestrzenił się na całą Europę.
- Gołąb miejski nie jest oddzielnym gatunkiem niż gołąb skalny. Jest to forma która nie występuje w naturalnych siedliskach poza terenami zurbanizowanymi.

POKARM

- Gołąb odżywia się **pokarmem roślinnym, głównie nasionami**. Nie gardzi jednak odpadkami, np. resztkami pieczywa, a nawet mięsem.

MIGRACJE

- **Ptak osiadły.**
- Migruje tylko na małe odległości do miejsc zdobywania pokarmu.

Gołąb miejski

DYMORFIZM PŁCIOWY

W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

ROZRÓD

- To, że przodkowie gołębia miejskiego gnieździł się na skałach przejawia się tym, że gołąb miejski nie gnieździ się na drzewach! Gniazda zakłada na gzymsach, zakamarkach murów, balkonach, itp.
- Gniazdo gołąb buduje z **patyków i trawy**.
- Gołębie kiedy mają odpowiednie warunki mogą odbyć wiele lęgów w roku (2-3 lęgi, niekiedy 4). Jaja są składane najczęściej między kwietniem, a sierpniem.
- Samica składa 2 białe jaja, które wysiaduje na zmianę z samcem **16-19 dni**. Młode przebywają w gnieździe **25-37 dni**. Początkowo są karmione wydzieliną wola rodziców, tzw. ptasim mlekiem.

CIEKAWOSTKI

Ludzie często narzekają na sąsiedztwo gołębi, ze względu na zanieczyszczanie przez nie parapetów i gzymsów.

W wielu publicznych miejscach instalowane są druty uniemożliwiające gołębiom lądowanie i przebywanie tam.

GŁOS

- W okresie toków samce drepczą dookoła samic z nastroszonymi piórami wydając głos „u-ru-ku”.

Ochrona częściowa.

Pisklę gołębia

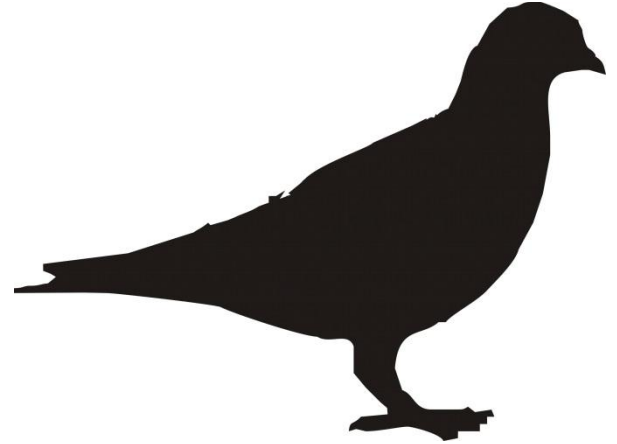
Gołąb miejski

Pióro gołębia

Jaja gołębia miejskiego

Sylwetka gołębia

Gniazda gołębi miejskich

Wróbel, wróbel zwyczajny

SIEDLISSKO

- Ptak ten pochodzi z Azji. Wróble występują powszechnie na terenach zamieszkałych przez ludzi i raczej nie spotyka się ich poza tymi obszarami. Żyją głównie w miastach. Ostatnio obserwuje się, że wróbli jest coraz mniej, choć nikt nie wie czemu. Zapewne jest bardzo wiele powodów, które się na to składają: zwiększenie ilości ptaków takich jak sroka i wrona w miastach, brak miejsc na gniazda, itd.

POKARM

- Wróble jedzą części roślin takie jak nasiona i pączki, ale w ich diecie znajdują się też owady. Ptaki te zjadają również kaszę i chleb. Pisklęta karmione są głównie gąsienicami i larwami.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

samiec

samica

Wróbel, wróbel zwyczajny

DYMORFIZM PŁCIOWY

Samica i samiec mimo, że oboje mają brązowe ubarwienie znacznie się między sobą różnią. Samiec ma intensywnie brązową głowę z szarą czapeczką. Samiczka ma bardziej jednolity kolor.

ROZRÓD

- Wróble do budowania gniazd wykorzystują **szczeliny w budynkach i pod dachówkami**, a także inne podobne miejsca, w tym budki lęgowe. W przeciwieństwie do mazurków, czasem gnieźdzą się też w pnączach pokrywających budynki.
- Gniazdo w kształcie kuli budowane jest z **suchych źdźbeł traw i słomy, a wyścielone jest piórami**. Wróble do budowy wykorzystują też szmaty i papier.
- Wróble mogą mieć 2-3 lęgi w roku, czasem nawet 4. Rozpoczyna je w końcu marca, a ostatnie odbywają się w sierpniu.
- Wróbel składa **4-6 jaj** (niebieskobiałych, bladzielonych lub szarych z plamkami jasnoszarymi), które wysiadywane są na zmianę przez oboje rodziców przez **11-14 dni**. Pisklęta przebywają w gnieździe przez **13-17 dni**.

CIEKAWOSTKI

Wróble, w przeciwieństwie do gołębi nie są postrzegane przez ludzi negatywnie. Może coś wspólnego ma z tymi znana wszystkim postacią Wróbelka Elemelka?

GŁOS

- Wróbel wydaje monotonne ćwierkanie, które można opisać jako: „tszilp”.

Ochrona ścista.

pisklę wróbla

Wróbel, wróbel zwyczajny

Lotka wróbla

Jaja wróbla

Sylwetka wróbla

Gniazda wróbli

Pustułka, pustułka zwyczajna

SIEDLISKO

- Pustułki mogą mieszkać zarówno w lasach (gdzie polują na obszarach pól i łąk), jak i w miastach. Pustułek w miastach jest coraz więcej (ponad połowa krajowej populacji), co świadczy o tym, że dobrze się tam czują: mają dużo pokarmu i miejsc do gniazdowania. W Warszawie żyje ok. 70 par, w Poznaniu ok. 80, a we Wrocławiu aż ponad 100 par.

POKARM

- Populacje leśne polują na łąkach i polach na gryzonie i drobne ptaki. Populacje miejskie polują na drobne ptaki, np. wróble.

MIGRACJE

- **W miastach ptak osiadły**, Może się przemieszczać na małe odległości w okresie zimy.
- Pozostałe ptaki mogą migrować na niewielkie odległości lub w przypadku mroźnych zim na południe Europy.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Samiec ma szary „hełm” i ogon. Samica ma bardziej jednolite ubarwienie.

Pustułka, pustułka zwyczajna

ROZRÓD

- Pustułki w miastach wybierają do lęgów **wnęki pod okapem dachu, okna na strychach, załomy murów i wieże kościołów**, o ile te miejsca nie są dostępne dla ludzi.
- Pustułki nie budują gniazd, **zajmują gniazda srok i wron, a czasem składają jaja po prostu na podłożu w gruzie lub żwirze**. Chętnie wykorzystują też skrzynki lęgowe.
- Pustułki przystępują do lęgów zwykle **w drugiej połowie kwietnia**.
- Samica składa **3-8** ceglastych, nakrapianych jaj w dwudniowych odstępach. Podczas **27-29 dni** wysiadywania jaj samicę na krótko zastępuje samiec. Pisklęta przebywają w gnieździe **27-36 dni**, czyli przebywają w nim do końca czerwca, początku lipca.

CIEKAWOSTKI

Pustułki w miastach są akceptowane przez mieszkańców, a nawet lubiane! Brak sympatii mogą do nich odczuwać pewnie tylko właściciele budynków, gdzie pustułki wychowują młode, bo w tym okresie nie wolno przeprowadzać w tym miejscu remontu. Jeśli ma być przeprowadzony remont budynku,

w którym stwierdzono lęgi pustułek należy już na jesieni zatkać otwory mogące stanowić miejsce na lęgi. W ten sposób podczas wiosenno-letniego remontu nie ma już problemu niepokojenia ptaków, gdyż w tym roku będą po prostu odbywać lęg gdzie indziej.

GŁOS

- Pustułka wydaje przenikliwy dźwięk który można opisać „kikiki”.

Ochrona ścisła.

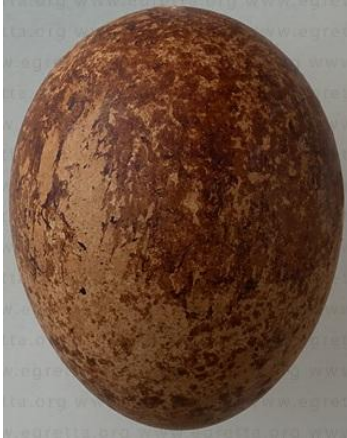

pisklęta

Pustułka, pustułka zwyczajna

Lotka
pustułki

Jaja pustułek

Sylwetka pustułki

Gniazda pustułek

Jerzyk, jerzyk zwyczajny

SIEDLISSKO

- Podobnie jak w przypadku gołębia miejskiego, jerzyki pierwotnie gniazdowały na skałach. Dlatego też problemem dla jerzyków jest przemieszczanie się po płaskich powierzchniach, wolą czepiać się ścian i klifów. Pierwotnie jerzyki zasiedlały załomy skał i wysokie drzewa. Obecnie licznie zasiedlają miasta.

POKARM

- Jerzyki żywią się wyłącznie pokarmem złowionym w locie! Są to owady takie jak chrząszcze, pająki i muchówki.

MIGRACJE

- **Ptak migrujący.** Przylatuje do Polski na koniec kwietnia lub na początku maja.
- Jerzyki odlatują do Afryki na koniec lipca. Migrujące przez Polskę ptaki można obserwować do połowy września.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Jerzyk, jerzyk zwyczajny

ROZRÓD

- Jerzyki zajmują **szczeliny w elewacjach budynków**, ale też opuszczone gniazda oknówek i budki lęgowe.
- Ażurowe gniazdo jerzyka zbudowane jest **ze źdźbeł i piór** zebranych w powietrzu sklejanym śliną.
- Jerzyki rozpoczynają lęgi od połowy maja. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa **2-3 białe jaja** w 2-3 dniowych odstępach. Wysiaduje je na zmianę z samcem przez **18-21 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **35-36 dniach** w pełni zdolne do lotu.

CIEKAWOSTKI

Jerzyki znane są z tego, że większość życia spędzają w powietrzu. W locie jedzą i piją. Dziennie pokonują kilkaset kilometrów. Są najsprawniejszymi lotnikami wśród ptaków! Na ziemi lądują tylko osłabione lub chore osobniki. Z ziemi jerzyki nie potrafią się nawet poderwać do lotu.

Dla jerzyków dużym zagrożeniem jest ocieplanie budynków, a przez to zatykanie otworów gdzie żyją. Organizacje społeczne podejmują działania w celu budowania specjalnych wież dla jerzyków, gdzie mogłyby spokojnie gniazdować. Jerzyki

w przeciwieństwie do wielu innych ptaków nie brudzą odchodami elewacji budynków. Niektórym osobom mogą przeszkadzać ich głośne krzyki w okresie lęgów.

GŁOS

- W locie jerzyk wydaje wysoki dźwięk który można opisać „sri, srieh”.

Ochrona ścisła.

pisklę jerzyka

Jerzyk, jerzyk zwyczajny

Lotka jerzyka

Jaja jerzyka

Sylwetka jerzyka

Gniazda jerzyka

(na gnieździe z lewej strony widać owady-pasożyty jerzyków).

Kawka zwyczajna

SIEDLISSKO

- Tereny zurbanizowane w całym kraju, najczęściej obrzeża miast i tereny wiejskie, ale też osiedla i centra miast. Kawki zaczęły gniazdować w szczelinach budynków, przewodach kominowych i wentylacyjnych. Z braku innych miejsc kawki mogą zaadaptować stare gniazdo gawronów.

POKARM

- W okresie lęgowym podstawę diety stanowią owady i ich larwy, okazjonalnie drobne gryzonie, ślimaki, jagody. W zimie kawki jedzą głównie ziarno zbóż oraz wszystko co znajdują. W okresie lęgów kawki bywają szkodliwe, wybierając jaja lub pisklęta drobnych ptaków śpiewających

MIGRACJE

- **Ptaka nie migrujący.**

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu, wyglądzie i rozmiarze brak cech odróżniających samca i samicę.

Kawka zwyczajna

ROZRÓD

- Pierwotnie gniazda mieściły się w dziuplach i szczelinach skał, później kawki zaczęły gniazdować w szczelinach budynków, przewodach kominowych i wentylacyjnych
- Typowe gniazdo to duże, chaotyczne zbiorowisko gałęzi poprządkanych szmatami, papierem
- Okres lęgowy trwa od **połowy kwietnia**. Kawka wyprowadza 1 czasami 2 lęgi w roku.
- Samica składa **4-7 jaj**, w białym kolorze, które wysiaduje tylko samica przeciętnie **18 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **30-35 dniach** lecz karmione przez rodziców **ok. 4 tyg.**

CIEKAWOSTKI

- Kawki produkują wypluwki
- Wiązanie się w pary następuje wiosną, rok przed osiągnięciem dojrzałości płciowej i pozostają w parach na całe życie

GŁOS

- Głosem jest cichy śpiew będący wiązką delikatnych szczebiotów „dir”, na nagraniu słychać również bardziej przeciągły dźwięk oznaczający zaniepokojenie.

Ochrona ścisła.

Kawka zwyczajna

Jaja kawki

Sylwetka kawki

Lotka
kawki

Gniazda kawki

Sroka, sroka zwyczajna

SIEDLIŚKO

- Zasiedla miasta, przedmieścia i wsie, unika lasów. Wybiera miejsca gdzie rosną grupy dużych drzew, jak zieleń osiedlowa, parki, skwery i cmentarze. W Warszawie żyje ok. 4 000 par.

POKARM

- Wszystkożerna, na wiosnę chętnie wybiera z gniazd innych ptaków pisklęta i jaja. Poza tym zjada owady, ziarna i resztki ludzkich pokarmów, w tym owoce, pieczywo i inne odpadki spożywcze.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę. Jediną różnicą jest to, że najczęściej samce mają trochę dłuższy ogon niż samice.

Sroka, sroka zwyczajna

ROZRÓD

- Sroki gniazda umieszczają **wysoko na drzewach**.
- Gniazdo ma kształt dużej kuli, **budowane z patyków i błota**.
- Lęgi rozpoczynają się **w kwietniu i trwają do maja, czerwca**. Sroki odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa **5-8** zielonkawoniebieskich jaj, pokrytych brązowymi plamkami. Wysiaduje je przez **17-18 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **22-24 dniach**.

CIEKAWOSTKI

Sroki podczas zimy gromadnie nocują skupiających od kilkudziesięciu do kilkuset ptaków.

GŁOS

- Sroka odzywa się głośnym głosem który można opisać „tszakszak”.

Ochrona częściowa.

pisklę sroki

Sroka, sroka zwyczajna

Jaja sroki

Sylwetka sroki

Gniazda srok

Lotka
sroki

Kos

SIEDLIKO

- Kosy można zaobserwować w zieleni miejskiej, parkach, ogrodach i lasach. W Warszawie kosy gniazdują od około 1950 roku. Obecnie lęgi odchowuje tam ok 1 000 par.

POKARM

- Kosy zjadają dżdżownice, ślimaki, owady i pająki. Jesienią i zimą odżywiają się owocami. Chętnie wtedy korzystają z karmników, gdzie pokarm w postaci np. pokrojonych jabłek, wystawia się na ziemi w tackach.

MIGRACJE

- **W mieście ptak osiadły.** Przylatuje do Polski od marca do kwietnia.
- Kosy odlatują do Afryki od października do listopada.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Samiec jest czarny z żółtym dziobem i żółtą obrączką dookoła oka. Samica brązowa z delikatnym kreskowaniem na piersi i szarawym dziobem.

samiec

samica

Kos

ROZRÓD

- Na lokalizację gniazda kosy wybierają krzewy lub małe drzewa, ale również wnęki murów lub drzew – „półdziuple”.
- Zewnętrzna warstwa gniazda zbudowana jest z **suchych traw, liści, folii**. Wnętrze wypełnione jest sklejoną ziemią i próchnem tworząc misę.
- Rozpoczynają lęgi w marcu. Odchowują 1-2 lęgi w roku, czasem więcej.
- Samica składa **4-5 jaj**. Niebieskie jaja pokryte są drobnymi brązowymi plamkami. Samica wysiaduje je przez **14 dni** (rzadko zastępuje ją samiec). Pisklęta opuszczają gniazdo po **15 dniach**.

CIEKAWOSTKI

Jest to najliczniejszy w Polsce przedstawiciel drozdów. Samiec i samica na swoim terenie lęgowym nie tolerują innych kosów, intruzów przeganiają dziobami i pazurami.

GŁOS

- Kos ma bardzo szeroki repertuar. Samce często śpiewają donośnym, fletowym śpiewem z wysokich miejsc jak gałęzie czy anteny wydając dźwięki opisane jako „djutiidjutiididsrieh”. Zimowe śpiewy samców mają na celu oznaczenie terytorium.

Ochrona ścisła.

młody kos

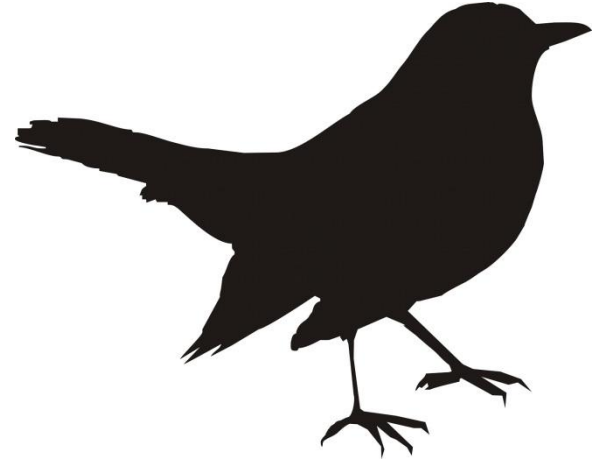
Kos

Lotka
kosa

Jaja kosa

Sylwetka kosa

Gniazda kosów

Pliszka siwa

SIEDLIŠKO

- Zasiedla głównie środowiska synantropijne. W miastach najliczniej występuje na ich peryferiach, na terenach ruderalnych, ogródkach działkowych i osiedlach willowych. Ponad to jest liczna na wsi.

POKARM

- Pokarm pliszki stanowią drobne owady i pająki.

MIGRACJE

- **Ptaka migrujący.** Do Polski przylatuje w marcu i kwietniu.
- Pliszki we wrześniu odlatują na zimę do północnej Afryki.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Samiec ma białą część twarzy i czoła oraz czarny kaptur i podgardle oraz biały spód ciała.

samiec

samica

Pliszka siwa

ROZRÓD

- Pliszki zakładają gniazda **w budynkach, szczelinach murów i pod mostami**.
- Gniazda budują z dużej ilości **luźno ułożonych łodyg, korzonków i liści**. Budowle te wyścieła trawą, piórami i włosiem.
- Rozpoczynają lęgi w kwietniu lub maju. Odchowują dwa lęgi w roku.
- Samica składa **4-6 jaj**, które samica wysiaduje przez **13 dni**. Jaja mają białawy kolor, pokryte są drobnymi plamkami. Pisklęta opuszczają gniazdo po **14 dniach**.

CIEKAWOSTKI

Pliszki są liczne w całej Polsce. Poszukujące pokarmu pliszki można obserwować na ziemi, często na drogach. Można je poznać z daleka gdyż charakterystycznie podrygują i kiwają ogonem.

GŁOS

- Głos pliszki to ciche „cilip”.

Ochrona ścisła.

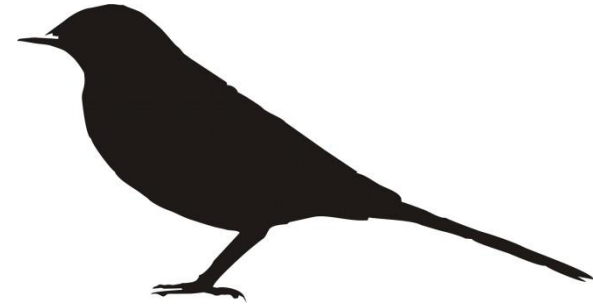
młoda pliszka siwa

Pliszka siwa

Jaja pliszki

Sylwetka pliszki

Lotka
pliszki

Gniazda pliszek

Mazurek

SIEDLIŚKO

- Mazurek chętniej zasiedla tereny wiejskie niż miasta. Mazurki żyjące w miastach zasiedlają ich peryferia, ogródki działkowe, parki i ogrody, jednak czasem gnieździ się w budynkach. Preferuje tereny otwarte graniczące z zabudową.

POKARM

- Części roślin (nasiona np. traw i rdestu ptasiego i zbóż, pączki) i owady. Chętnie jedzą również pieczywo i kaszę. Pisklęta karmione są owadami.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Walka dzwońca i mazurka

Mazurek

ROZRÓD

- W miastach zakładają gniazda **w szczelinach i niszach** pod dachówkami oraz budkach lęgowych.
- Gniazdo gęsto uplecione **z kłaczy i suchych źdźbeł traw**, wyścielone piórami, podobnie jak u wróbla domowego.
- Mazurki rozpoczynają lęgi od na koniec kwietnia. Odchowują dwa lęgi w roku.
- Samica składa **4-6 jaj** o zmiennym ubarwieniu (poprzez niebieskobiały do bladozielonego lub ciemnobrązowego). Jaja pokryte są brązowymi plamami. Rodzice wysiadują je na zmianę przez **14 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **17 dniach**.

CIEKAWOSTKI

Przetrwanie tego gatunku jest w mniejszym stopniu związane z człowiekiem niż w przypadku wróbla domowego. Para mazurek często korzysta z tej samej dziupli przez całe życie. Samiec jednak może założyć kilka rodzin i znosić pokarm do nich po kolei.

GŁOS

- Śpiew mazurka jest ćwierkaniem złożonym z głosów „tek tek tek” lub „tett tet” oraz „cilp” i „ćwik”.

Ochrona ścisła.

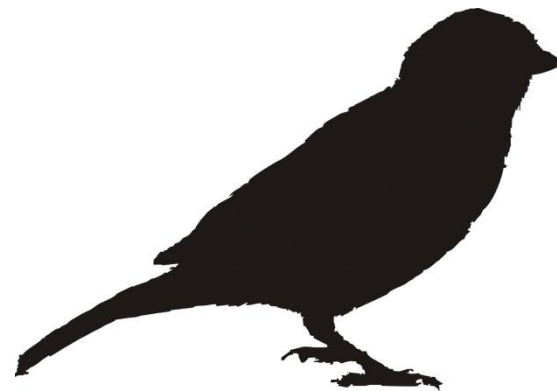

pisklę mazurka

Mazurek

Jaja mazurek

Sylwetka mazurek

Gniazda mazureków

Lotka mazurek

Grzywacz

SIEDLIŚKO

- Jest to ptak liczny w parkach miejskich, lasach i zadrzewieniach w całym kraju.

POKARM

- Pożywieniem grzywaczy są nasiona i ziarna zbóż. Jesienią zjadają jagody, żołądź i bukiew. Młode żywią się nasionami.

MIGRACJE

- **Ptaka migrujący.** Przylatuje do Polski w marcu.
- Grzywacze odlatują we wrześniu i październiku.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Grzywacz

ROZRÓD

- Gniazda umieszczane są **na gałęziach drzew**.
- Konstrukcja gniazda jest „niedbała”. Jest ono **sklecone z patyków**.
- Rozpoczynają lęgi od kwietnia. Odchowują tylko 2-4 lęgi w roku.
- Samica składa **2** białe jaja, które oboje rodzice wysiadują przez **16 dni**. Młode początkowo karmione są wydzieliną z wola rodziców. Pisklęta opuszczają gniazdo po **30 dniach**.

CIEKAWOSTKI

W związku z zasiedleniem przez te ptaki terenów miejskich ich liczebność wzrasta. Po lęgach grzywacze zbierają się w duże stada i wspólnie poszukują pokarmu, żerując na ziemi.

GŁOS

- W locie tokowym wzbija się w górę z głośnym klaskaniem i opada na sztywnych skrzydłach. Głos tokowy to głucho gruchanie: „gruh gru grugru”.

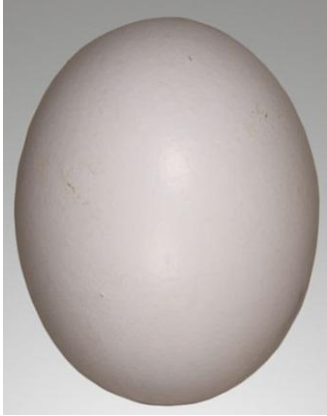

Gatunek łowny. Prawo łowieckie pozwala polować na grzywacze od połowy sierpnia do końca listopada.

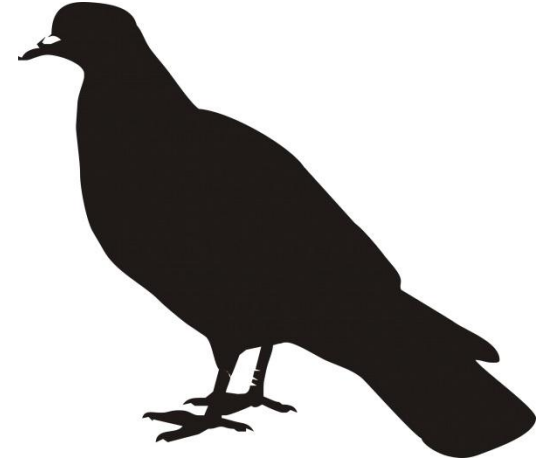
pisklę grzywacza

Grzywacz

Jaja grzywacza

Sylwetka grzywacza

Gniazda grzywaczy

Lotka
grzywacza

Kawka

SIEDLISKO

- Zasiedla miasta, aleje drzew, parki i czasem obrzeża lasów. Najliczniejsza jest w osiedlach willowych dużych miast.

POKARM

- Pokarmu poszukuje na trawnikach miast i w parkach, a także w pobliskich terenach rolniczych.
- Ptak wszystkożerny, głównie je dżdżownice i stawonogi. W miastach chętnie zjada odpadki spożywcze, poza miastami żywi się też zbożami.

MIGRACJE

- **Ptaka częściowo migrujący.** Część ptaków zimuje w Polsce, te które migrują powracają w połowie marca. Ponadto do Polski przylatują kawki z północy i wschodu Europy.
- Część ptaków odlatuje w połowie października.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę. Niektóre osobniki posiadają na szyi srebrną obręcz, nie ma to jednak związku z płcią.

Kawka

ROZRÓD

- Kawki zakładają gniazda w większych **niszach elewacji budynków, strychy i wnętrza kominów**, a także dziuple drzew. Kawki gnieźdzą się stadnie, po kilkanaście par w bliskiej okolicy.
- Gniazdo ma luźną konstrukcję. Kawka wypełnia niszę materiałem na gniazdo: **patyki, szmaty i papier**.
- Rozpoczynają lęgi od połowy kwietnia. Najczęściej odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa **3-6** niebieskich, nakrapianych jaj, które wysiaduje je przez **16-20 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **30-35 dniach**, jednak jeszcze przez miesiąc pozostają pod opieką rodziców.

CIEKAWOSTKI

Prawie cała populacja kawek w Polsce zasiedla tereny zurbanizowane. Remonty budynków są dużym zagrożeniem dla tych ptaków. Likwidowane są wnęki, w których kawki zakładają gniazda. Dlatego też wieszają się specjalne budki oraz robi otwory w elewacjach w celu ochrony gatunku.

GŁOS

- Odzywa się dźwięcznym, przeciągłym „kjak”. Brak typowego śpiewu.

Ochrona ścisła.

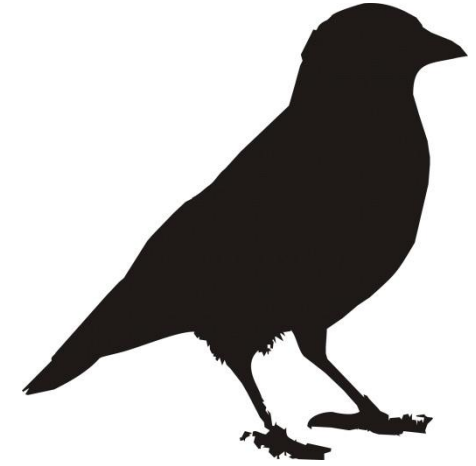

Pisklęta sójki i kawki.

Kawka

Jaja kawki

Sylwetka kawki

Gniazda kawek

Lotka kawki

Gawron

SIEDLIŚKO

- Gawrony są liczniejsze w miastach niż na terenach rolniczych. W Warszawie szacuje się ich liczebność na 300-400 par. Więcej gawronów żyje, np. w Łodzi i Poznaniu. W Lublinie jest ich szczególnie dużo bo aż ok. 2 500 par.

POKARM

- Gawrony jedzą bezkręgowce żyjące na ziemi, nasiona, owoce i odpadki spożywcze. Pokarmu poszukują na otwartych terenach, chodząc po ziemi podobnie jak kury.

MIGRACJE

- Ptaka migrujący.** Ptaki gniazdujące w Polsce przylatują do Polski w lutym i marcu. Odlatują na zachód Europy w październiku i listopadzie.
- W Polsce zimują gawrony ze wschodu i północy, przylatują one w październiku i listopadzie, a odlatują w marcu i kwietniu.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Gawron

ROZRÓD

- Gniazdo jest budowane przez gawrona **w koronie drzewa.**
- Gniazdo budowane z gałązek ptak wykłada **ziemią i gliną** oraz wyściela **mchem i suchą trawą.**
- Rozpoczynają lęgi od kwietnia. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa **2-5** niebieskich, nakrapianych jaj. Wysiaduje je przez **18 dni.** Pisklęta opuszczają gniazdo po **28-35 dniach.**

CIEKAWOSTKI

Gawrony gniazdują, żerują i nocują gromadnie. Młode osobniki łatwo odróżnić od dorosłych, gdyż nasada ich dzioba nie jest naga i jasnoszara, lecz czarna, pokryta szczeciniastymi piórami. Te piórka wypadają młodym ptakom w styczniu, a powstałe w ten sposób nagie miejsce powiększa się wraz z wiekiem gawrona.

GŁOS

- Często odzywa się donośnym, ochryptym krakaniem opisywanym jako „gag, kra”. Młode przed wylotem nieustannie krzyczą w gnieździe.

Ochrona częściowa na obszarze miast.
Ochrona ścisła poza miastami.

młody gawron

Gawron

Lotka gawrona

Jaja gawrona

Sylwetka gawrona

Gniazda gawrona

Dzierlatka

SIEDLIŚKO

- Dzierlatka jest miejskim krewniakiem skowronka. Dzierlatki zamieszkują tereny synantropijne: obszary ruderalne, tereny fabryczne, nasypy kolejowe, ugory i przedmieścia.

POKARM

- Dzierlatki jedzą nasiona traw i roślin zielnych, latem owady.
- Pisklęta są karmione owadami.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

© Paweł Wacławik

© J. M. Garg'06

Dzierlatka

ROZRÓD

- Gniazduje **w dołku w ziemi** osłoniętym kamieniami lub bryłkami ziemi.
- Gniazdo jest wyścielone **trawami**.
- Dzierlatki rozpoczynają lęgi od kwietnia. Odchowują dwa lęgi w roku.
- Samica składa **4-5 jaj**. Jaja mają beżowy kolor i pokryte są beżowymi plamami. Wysiaduje je przez **13 dni**. Pisklęta opuszczają gniazdo po **10 dniach**.

CIEKAWOSTKI

W latach 90-tych dzierlatki były w Polsce pospolitymi ptakami. Obecnie jest to nieliczny gatunek, a jego liczebność stale się zmniejsza. W wielu krajach Europy dzierlatki już zupełnie wyginęły.

GŁOS

- Śpiew podobny do śpiewu skowronka, wolniejszy i bez długich serii powtarzanych motywów. Opisuje się go jako „tiriilieh”.

Ochrona ścisła.

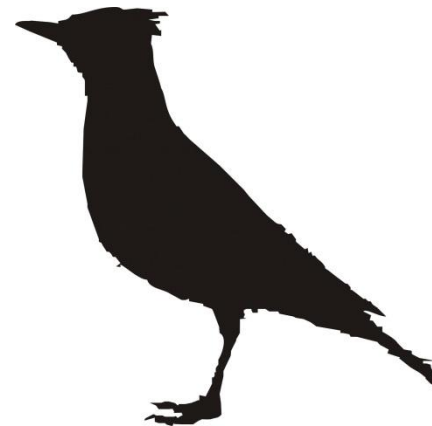
pisklę dzierlatki

Dzierlatka

Jaja dzierlatki

Sylwetka dzierlatki

Lotka
dzierlatki

Gniazda dzierlatek – wśród kamienistego podłoża i wśród traw

Leśny Kompleks Promocyjny „Lasy Środkowopomorskie”
Nadleśnictwo Warcino

Ptaki parków i terenów leśnych

*Zdjęcia wykorzystane
w prezentacji
pochodzą ze stron
internetowych.*

Przygotowanie ptaków do zimy

- **Przed nadejściem zimy ptaki intensywnie żerują.**
- Zgromadzony tłuszcz potrzebny jest jako rezerwa na podróż oraz do przetrwania zimy.
- **Po odbyciu godów, a przed nadejściem zimy, czyli na jesieni wiele ptaków przechodzi tzw. pierzenie.**
- Pierzenie polega na wypchnięciu starych piór przez pióra nowej generacji.
- Może obejmować całość upierzenia lub jej tylko część.
- Zajmuje od 4 do 11 tygodni zależnie od gatunku.
- Większość gatunków nie traci wtedy umiejętności lotu, gdyż pióra wymieniane są po kolei od zewnątrz do środka ptaka.

Przygotowanie ptaków do zimy

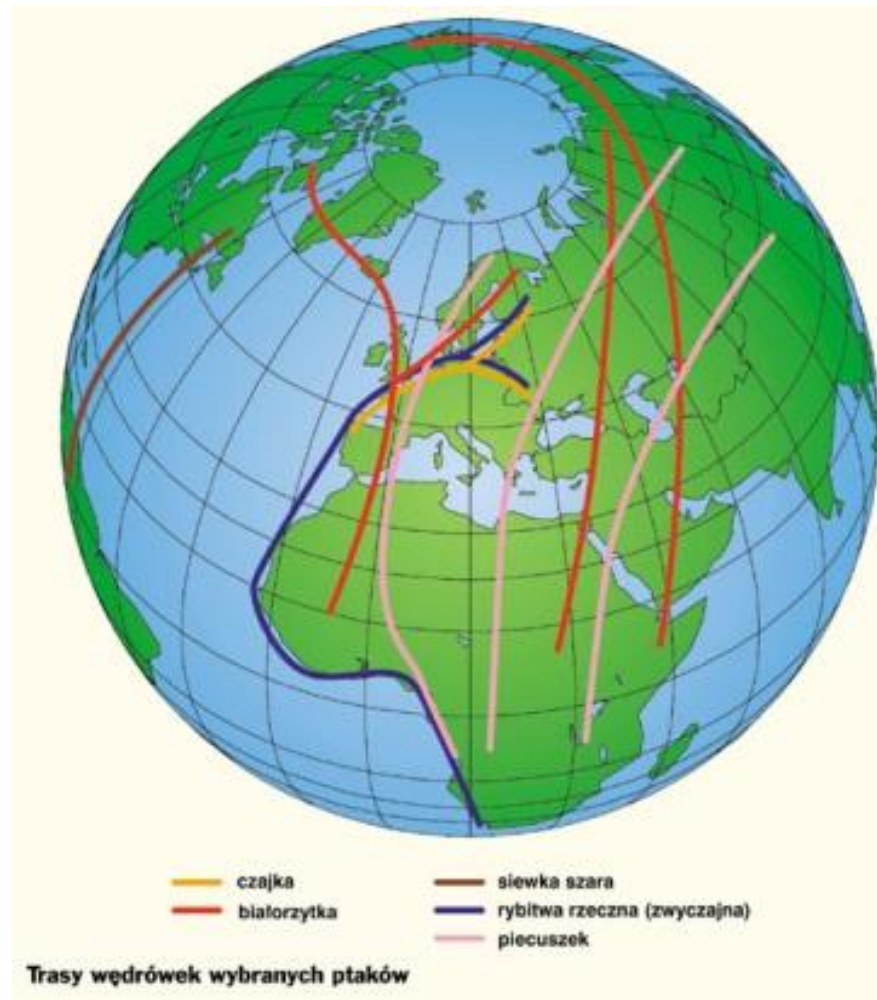
Ptaki dzielimy na:

- **Osiadłe** – ptaki przebywające w naszym kraju przez cały rok. Odbывают jedynie podróże na niewielką odległość, najczęściej w poszukiwaniu pokarmu.
- **Lęgowe** – ptaki przebywające w naszym kraju jedynie w okresie lęgów (od wiosny do jesieni). Pozostałą część roku spędzają w „ciepłych krajach”, czyli odlatują na południe i zachód, gdzie jest łatwiej zdobyć pokarm w tym okresie.
- **Zimujące** – ptaki przebywające w naszym kraju w okresie zimy. Przybywają z północy i wschodu, gdzie zimy są ostrzejsze niż w Polsce.

Wbrew powszechnemu przekonaniu nie jest tak, że ptaki danego gatunku są ściśle osiadłe, lęgowe lub zimujące. Zachowania te mogą być różne dla różnych populacji, czyli grup danego gatunku, i są zależne np. od warunków środowiskowych w danym miejscu i dostępności pokarmu. Dany gatunek może być zasadniczo wędrowny ale np. populacje żyjące w miastach mogą zatracić potrzebę migracji.

Wędrowki (migracje)

- Skąd ptaki wiedzą, że należy rozpocząć wędrowkę? Migracje są wywoływane najczęściej przez zmiany długości światła dziennego i warunki pogodowe. Jednak podczas złych warunków pogodowych ptaki przerywają podróż.
- Podczas wędrowki ptaki kierują się m.in. położeniem słońca i gwiazd, potrafią też ocenić swoją lokalizację na podstawie kierunków świata.
- Różne gatunki odbywają wędrowki do różnych miejsc, położonych w większej lub mniejszej odległości. Uważa się, że największy dystans pokonuje bystrzyk szary (ok. 64 000 km).

Wędrowniki (migracje)

- Podczas wędrówki ptaki napotykają wiele przeszkód tj.: morza, pustynie, góry, drapieżniki, myśliwi.
- Podczas lotu ptaki mogą wykorzystywać prądy powietrzne.
- Wiele gatunków odbywa dalekodystansowe wędrówki tworząc formacje zwane kluczami. Lot od ptaka wiodącego klucz wymaga najczęściej wysiłku ze względu na opór powietrza. Lecąc w kluczu ptaki wiodące klucz zmieniają się, aby wysiłek był równomiernie rozłożony w lecącej grupie.

Zięba

SIEDLISKO

- Zięba zasiedla teren całego kraju. Występuje we wszystkich typach lasów i skupisk drzew, zarówno w obszarach rolniczych jak i zabudowanych.

POKARM

- Wiosną i latem je owady i inne drobne bezkręgowce. Kiedy brakuje tego pokarmu jedzą nasiona, pączki i inne części roślin.
- Pisklęta karmione są larwami (w tym gąsienicami) owadów.

MIGRACJE

- **Ptak częściowo osiadły.** Przylatuje do Polski w marcu i kwietniu.
- Odlatuje w październiku.
- Część osobników osiadła.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Samiec w okresie godowym ma czarne czoło i niebieskoszary wierzch głowy i kark. Boki głowy i pierś są czerwonoróżowe, a brzuch białawy. Grzbiet jest brązowy a kuper zielonkawy. Charakterystyczne są widoczne z daleka białe paski na skrzydłach. Poza okresem godowym kolory samca są bardziej stonowane. Samica ma brązowe i szare barwy.

samiec

samica

Zięba

ROZRÓD

- Gniazdo znajduje się zwykle w rozwidleniu gałęzi drzewa lub krzewu.
- Gniazdo składa się z mchu, porostów, kory. Wypełnione jest korzonkami, trawami, piórami i włosiem.
- Zięby składają jaja od kwietnia lub maja. Odchowują jeden lub dwa lęgi w roku.
- Samica składa 4-5 niebieskawych jaj. Wysiaduje je przez 12-13 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 13-14 dniach.

CIEKAWOSTKI

Uważa się, że zięba jest najliczniejszym ptakiem występującym na terenie Polski. Zięby występują w luźnych starach, poza sezonem lęgowym, kiedy łączą się w pary.

GŁOS

- Donośny śpiew zięby jest jednym z najczęściej słyszanych wśród leśnego zadrzewienia. Charakterystyczny śpiew można opisać jako: „ci-ci-cit-cit-tjut-tjut-tjuttjutjutju-citirjit”, z charakterystycznym „zawijaszem” na koniec.

Ochrona ścisła.

pisklę

Zięba

Lotka zięby

Jaja i gniazdo zięby

Sylwetka zięby

Jajo i gniazda zięby

Dzięcioł duży

SIEDLISSKO

- Występuje we wszystkich typach lasów, w parkach i większych zadrzewieniach. Pojawia się wszędzie tam, gdzie drzewa są na tyle potężne aby wykuć w nich dziuplę odpowiedniej wielkości.

POKARM

- Podstawę diety dzięcioła stanowią owady, w których poszukiwaniu kuje w pniach otwory o głębokości 10 cm.
- Latem i jesienią dzięcioł zjada chętnie mięsiste owoce, a zimą nasiona drzew iglastych (świerk, sosna).
- Latem dzięcioły mogą też plądrować gniazda ptaków wróblowych wyjadając jaja i pisklęta.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Wierzch głowy samicy jest zupełnie czarny, samce mają czerwoną plamę z tyłu głowy. Młode ptaki mają całą czerwoną czapeczkę.

samiec

samica

Dzięcioł duży

ROZRÓD

- Samce od przedwiośnia do maja uderzają dziobami w suche gałęzie aby oznaczyć terytorium i zwabić samicę.
- Dzięcioły składają jaja w dziupli, którą wykuwają oboje rodzice na wysokości 1-20 m.
- Sezon lęgowy trwa od kwietnia do czerwca. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 3-8 białych jaj. Wysiaduje je samiec i samica przez okres 10-13 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 20-24 dniach.

CIEKAWOSTKI

Są to ptaki monogamiczne w czasie sezonu rozrodczego, jednak partnerów zmieniają najczęściej co roku. Dzięcioły latają „falistym” lotem – wznoszą się trzepocząc skrzydłami po czym opadają i znów się wznoszą.

GŁOS

- Dzięcioł duży najczęściej wydaje krótkie i ostre „kik!” pojedynczo albo w serii.

Ochrona ścisła.

młode

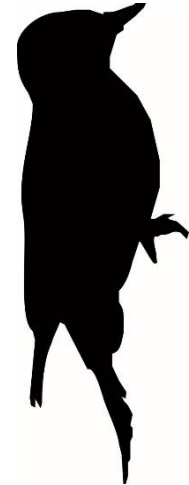
Dzięcioł duży

Lotka dzięcioła

Jaja dzięcioła dużego

Sylwetka

Dziuple dzięcioła

Rudzik

SIEDLIŠKO

- Rudziki zamieszkują obszar całego kraju. Zasięda lasy i parki, również w otoczeniu miejskim. Spotykane są pojedynczo lub w niewielkich grupach.

POKARM

- Żywi się owadami, dżdżownicami i małymi ślimakami. Chwyta je chodząc po ziemi lub spadając na nie z punktu obserwacyjnego.

MIGRACJE

- **Ptāk migrujący.** Przylatuje do Polski w marcu.
- Rudziki odlatują w październiku, jednak corocznie nieliczne osobniki obserwowane są na terenie kraju.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Dorosłe osobniki wyróżnia pomarańczowoczerwona plama rozmieszczona na twarzy i piersi. Młode ptaki mają marmurkowy wzór.

rudzik ze zdobyczą

Rudzik

ROZRÓD

- Rudzik zakłada gniazdo w obszernych, półotwartych dziuplach wśród korzeni drzew i w szczelinach konstrukcji człowieka. Zasiedla również budki lęgowe.
- Gniazdo zbudowane jest z mchu i liści, a wypełnione włosiem i korzonkami.
- Rudziki rozpoczynają lęgi na przełomie kwietnia i maja. Odchowują dwa lęgi w roku.
- Samica składa 4-6 białe, rdzawo nakrapiane jaja. Wysiaduje je przez 13-14 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 12-15 dniach.

CIEKAWOSTKI

Samiec broni swojego terytorium nie tylko oznaczając śpiewem, ale też aktywnie przeganiając inne samce. Jest mistrzem w wymyślaniu i komponowaniu zwrotek, które z reguły nigdy nie brzmią tak samo i choć powtarzane, zawsze mają nową modyfikację. Śpiewa od rana aż prawie do zmroku, gdy większość śpiewaków już milknie. W swój śpiew wplata frazy zasłyszane od innych śpiewaków.

GŁOS

- Rudzik w swój śpiew wplata charakterystyczne: „tik-ik-ik-ik”.

Ochrona ścisła.

młody
rudzik

Rudzik

Lotka rudzika

Jaja rudzika

Sylwetka

Gniazda rudzika

Kowalik

SIEDLISSKO

- Kowaliki występują na terenie całego kraju.

POKARM

- W okresie wegetacyjnym kowaliki żywią się owadami i pająkami, a jesienią i podczas zimy nasionami i owocami roślin.
- Zbierają pokarm z gałęzi i liści drzew oraz rozkuwając korę.
- Jesienią kowaliki magazynują nasiona w zakamarkach kory i przykrywają mchem.

MIGRACJE

- **Ptak osiadły.** Przez cały rok pozostaje na tym samym terytorium, z którego przepędza intruzów.

DYMORFIZM PŁCIIOWY

- Różnice w ubarwieniu samca i samicy są bardzo subtelne. Samce mają z zasady bardziej intensywne ubarwienie i bardziej rdzawe podogonie, które u kowalików usiane jest białymi kropkami.

samiec

samica

Kowalik

ROZRÓD

- Zakłada gniazdo w dziuplach drzew wykutych przez dzięcioły lub powstałych w inny sposób. Korzystają również z budek lęgowych. Kowaliki zmniejszają wielkość otworu do własnych potrzeb poprzez oblepienie brzegów błotem.
- Gniazdo wyściełane jest korą drzew, liśćmi, trocinami i próchnem.
- Kowaliki rozpoczynają lęgi od kwietnia. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 5-9 białe nakrapiane jaja. Wysiaduje je przez 13-18 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 24 dniach.

CIEKAWOSTKI

Kowalik znany jest z tego, że jako jedyny gatunek ptaka w Polsce potrafi chodzić po pniu głową w dół. Nie tylko to potrafi, a w ręcz porusza się w ten sposób najczęściej.

GŁOS

- Kowalik wydaje monotony głos, który można opisać jako: „zit”.

Ochrona ścisła.

Kowalik

Lotka kowalika

Jaja kowalika

Sylwetka jeżyka

Dziuple kowalika

Mysikrólik

SIEDLIŠKO

- Gatunek ten występuje na terenie całego kraju w lasach iglastych i mieszanych. Podczas wędrówek można go obserwować w zadrzewieniach znajdujących się nawet na terenach miast.

POKARM

- Odżywiają się głównie drobnymi owadami (gąsienice i postacie dorosłe). Zimą mysikróliki poszukują jaj i poczwarek owadów zimujących w zakamarkach kory i igłach drzew.
- Dodatkowo do pokarmu zwierzęcego są nasiona świerka i sosny.

MIGRACJE

- **Ptāk częściowo osiadły.** Odbywa wędrówki na nieduże odległości.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Między samcem a samicą występuje różnica w ubarwieniu: samica ma jednolicie żółty pasek na głowie, a samiec dodatkowo zabarwiony na pomarańczowo.

samiec

samica

Mysikrólik

ROZRÓD

- Mysikróliki zakładają gniazda na gałęziach świerka lub jodły, na dużej wysokości.
- Gniazdo w kształcie czarki zbudowane jest z mchów i porostów splecionych pajęczynami. Wyściółkę stanowią pióra i włosie.
- Mysikróliki rozpoczynają lęgi na przełomie kwietnia i maja. Odchowują dwa lęgi w roku.
- Samica składa 8-12 beżowe jaja. Wysiadyuje je przez 15-17 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 14-19 dniach.

CIEKAWOSTKI

Mysikrólik (wraz z podobnym z wyglądu zniczkiem) uważany jest za najmniejszego przedstawiciela polskiej awifauny. Długość jego ciała wraz z dziobem i ogonem to jedynie 9-9,5 cm. Waży 4-7,5 g. Jest to bardzo ruchliwy ptak wykazujący dużą odporność na warunki skrajne warunki atmosferyczne. Podczas zimowych mroźnych nocy jest w stanie przeżyć siedząc na gałęzi drzewa, podczas gdy inne ptaki szukają ciepłych kryjówek.

GŁOS

- Odzywa się cichym „sisisi”.

Ochrona ścista.

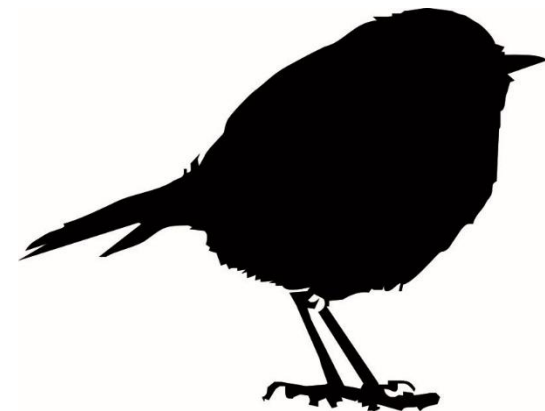
Mysikrólik

Pióro z ogona

Jaja mysikrólika

Sylwetka

Gniazda mysikrólika

Puszczyk

SIEDLISSKO

- Puszczyki są najliczniejszymi polskimi sowami. Występują na terenie całego kraju w lasach liściastych i mieszanych oraz zadrzewieniach śródpolnych oraz parkach dużych aglomeracji miejskich.

POKARM

- Drobne gryzonie, ptaki, owady i dżdżownice.
- Puszczyki wypatrują zdobyczy w locie lub z gałęzi drzew.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Puszczyk

ROZRÓD

- Puszczyki zakładają gniazda w dziuplach, na strychach budynków oraz porzuconych gniazdach innych dużych ptaków.
- Jaja składa na gołym podłożu bez ściółki.
- Puszczyki łączą się w pary jesienią. Odchowują jeden lub dwa lęgi w roku. Pierwszy lęg odbywa się od lutego do kwietnia, a drugi w czerwcu.
- Samica składa 3-5 białe jaja. Wysiadyuje je przez 28-30 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 25-30 dniach, po czym ukrywają się w bliskim otoczeniu gniazda, gdyż dopiero po kolejnym tygodniu uzyskują zdolność lotu. Dopiero po 3 miesiącach zyskują pełną samodzielność..

CIEKAWOSTKI

Kolorystyka poszczególnych osobników jest zróżnicowana, obserwuje się szarawobrązowe oraz rude osobniki. Puszczyki prowadzą nocny tryb życia. Wtedy też łatwo usłyszeć ich charakterystyczny głos. W ciągu dnia ptaki te ukrywają się w dziuplach lub przy pniach drzew. Ptaki te łączą się w pary na całe życie.

GŁOS

- Puszczyk wydaje głos, który można opisać jako: „huuh huuh” i „kefik”.

Ochrona ścisła.

Puszczyk

Lotka

Jaja puszczyka

Sylwetka

Gniazdo puszczyka

Bielik

SIEDLISSKO

- Gatunek związany ze środowiskiem wodnym, w którym poluje, w pobliżu wody buduje gniazda, koczuje w okresie po lęgowym i również w pobliżu wód gromadzi się na noclegowiska. Unika natomiast terenów górzystych, bezleśnych i bez zbiorników wodnych, ale też rozległych i zwartych kompleksów leśnych.

POKARM

- Łowi głównie ryby (w 65%) – duże leszcze, karpie, ale też szczupaki. Często wybiera te słabsze, chore i pływające przy powierzchni tafli – świeże lub śnięte do 3 kg wagi.
- Poluje również na ptaki (przede wszystkim wodne, do wielkości czapli/gęsi włącznie). Sporadycznie łapie ssaki – zające, gryzonie, a także młode sarny.
- Przy braku świeżej zdobyczy, głównie zimą, zjada również padlinę.

MIGRACJE

- W Europie Środkowej to ptak osiadły lub częściowo wędrowny.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.
- Samica nieco większa od samca

Bielik

ROZRÓD

- Bielik zakładają gniazda na wysokim, starym drzewie (w jego koronie), w pobliżu pnia (jego rozwidlenia), tak by mieć łatwy do niego dostęp.
- Jaja składa na gołym podłożu bez ściółki.
- Bieliki łączą się w pary zimą lub wczesną wiosną. Odchowują jeden lęg w roku. Lęg odbywa się od marca do kwietnia,
- Samica składa 2 (rzadko 1-4) białe jaja. Wysiaduje je przez 38-42 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po ok 70 dniach, po czym uczą się latania na zrębach przeskakując z gałęzi na gałąź. Dopiero po 6 miesiącach zyskują pełną samodzielność..

CIEKAWOSTKI

Największy krajowy ptak drapieżny o rozpiętości skrzydeł sięgającej 240 cm.

Ptaki monogamiczne, nierzadko łączące się w pary na całe życie.

GŁOS

- Bielik wydaje głos, który można opisać jako: „kyik kyik”

Ochrona ścisła.

Bielik

Jajo

Sylwetka

Lotka

Gniazdo bielika

Jastrząb

SIEDLIŠKO

- Stare, luźne drzewostany iglaste i mieszane w pobliżu łąk, pól uprawnych i innych terenów otwartych. Jesienią i zimą częściej spotykany na otwartych terenach. Preferuje zróżnicowane krajobrazy, bogate w kryjówki i długą granicę pomiędzy lasami a przestrzeniami niezadrzewionymi

POKARM

- Najchętniej poluje na gołębie (stąd nazwa – gołębiarz)
- łapie z zasadzki inne średniej wielkości ptaki, głównie krukowate, grzebiące i śpiewające do wielkości drozda
- poluje na wiewiórki, zające, króliki, a nawet drobne gryzonie, które stanowią znaczną część jego diety głównie jesienią

MIGRACJE

- W Europie Środkowej to ptak osiadły lub częściowo wędrowny.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.
- Samica nieco większa od samca

Jastrząb

ROZRÓD

- Jastrzębie zakładają gniazda na wysokim, starym drzewie (w jego koronie), w pobliżu pnia (jego rozwidlenia), tak by mieć łatwy do niego dostęp.
- Jaja składa na wyściełanym podłożu złożonym z suchej trawy
- Jastrzębie łączą się w pary zimą lub wczesną wiosną. Odchowują jeden lęg w roku. Lęg odbywa się od marca do kwietnia,
- Samica składa zwykle 3 niebieskawe jaja (czasami 2–6), w odstępach 2–4 dni w marcu i kwietniu. Jaja zmieniają kolor: początkowo białe, następnie siwozielonkawe, oliwkowe
- Po zniesieniu jaja są wysiadywane przez ok 40 dni przez obydwójce rodziców (głównie jednak samica)
- Po 35 dniach od wyklucia potomstwo zaczyna wychodzić z gniazda na sąsiednie gałęzie przez to nazywane są „gałęźnikami”, z których zaczyna podejmować pierwsze próby latania.
- rodzice karmią je do 70. dnia życia, potem młode są już w pełni samodzielne

CIEKAWOSTKI

Jest jednym z najbardziej prześladowanych gatunków dzikich ptaków.

W okresie lęgowym zdobywaniem pokarmu zajmuje się samiec

GŁOS

- Jastrząb wydaje głos, który można opisać jako: „ke-ke-ke-ke-ke”

Ochrona ścisła.

Jastrząb

Jajo

Sylwetka

pióra

Gniazdo bielika

Dzięcioł czarny

SIEDLISSKO

- Dzięcioł czarny zamieszkuje rozległe lasy iglaste i mieszane. Wymaga otoczenia, gdzie wielkość drzew pozwala na wykucie dużej dziupli (otwór wlotowy ma wielkość 12 cm). Poza sezonem lęgowym można go obserwować w większych parkach i w skupiskach drzew.

POKARM

- Poszukują pokarmu rozkuwając korę i pnie drzew. Żywi się larwami, poczwarkami i dorosłymi postaciami mrówek oraz chrząszczy żyjących w drewnie.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Samiec dzięcioła czarnego ma na głowie czerwoną czapkę, natomiast samica jedynie czerwoną plamę na potylicy.

Dzięcioł czarny

ROZRÓD

- W marcu dzięcioły czarne znajdują odpowiednie miejsce na wysokości 8-20 m dziuplę i ją wykuwają.
- Dzięcioły czarne rozpoczynają lęgi od połowy kwietnia do połowy maja. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 3-6 białe jaja. Wysiaduje ją oboje rodzice przez 12-14 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 24-28 dniach.

CIEKAWOSTKI

Największy krajowy gatunek dzięcioła. Ptak płochliwy, jego obecność łatwo zauważyć po charakterystycznym dudnieniu dzioba w pnie drzew. Lata najczęściej w linii prostej machając rytmicznie skrzydłami. Dzięcioły łączą się w pary na początku każdego roku.

GŁOS

- Dzięcioł czarny wydaje głośny głos, który można opisać jako: „kuih kwi kwi kwi”.

Ochrona ścisła.

Dzięcioł czarny

Pióro z ogona

Jaja i gniazdo dzięcioła

Sylwetka

Dziuple dzięcioła czarnego

Pierwiosnek

SIEDLIŚKO

- Występuje na terenie całego kraju w lasach, zadrzewieniach i parkach na peryferiach miast.

POKARM

- Żywi się niemal wyłącznie owadami i pajęczakami.
- W niewielkim stopniu owocami i nasionami roślin.
- Żeruje wśród listowia drzew i krzewów.

MIGRACJE

- **Ptak migrujący.** Przylatuje do polski w kwietniu.
- Odlatuje we wrześniu do Afryki.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Pierwiosnek

ROZRÓD

- Pierwiosniki zakładają gniazda wysoko nad ziemią albo bezpośrednio na niej w gęstej roślinności.
- Kuliste gniazdo zbudowane jest z suchych traw i mchu. Wyściółkę stanowi delikatna trawa i pióra.
- Pierwiosniki rozpoczynają lęgi na początku maja. Odchowują zazwyczaj dwa lęgi w roku.
- Samica buduje gniazdo i składa 4-7 białe nakrapiane jaja. Wysiaduje je przez 13 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 14 dniach.

CIEKAWOSTKI

Pierwiosnek jest bardzo podobny z wyglądu do gatunków takich jak piecuszek i świstunka, wyróżnia się jednak charakterystycznym śpiewem. Samce w okresie godowym mogą kojarzyć się jednocześnie z dwiema albo nawet czasem trzema partnerkami.

GŁOS

- Wydaje powtarzający się głos, który można opisać jako: „hłit”.

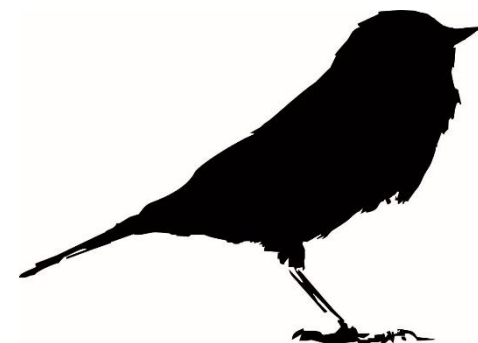
Ochrona ścisła.

Młody pierwiosnek

Pierwiosnek

Jaja i gniazdo pierwiosnka

Sylwetka

Lotka

Gniazda pierwiosnka

Sójka

SIEDLIŠKO

- Zamieszkuje lasy, śródpolne zadrzewienia, parki i coraz częściej również miasta. Żyje na terenie całego kraju.

POKARM

- Sójki jedzą większe owady, owoce i nasiona.
- Poza tym rabuje gniazda ptaków wróbowych zjadając jaja i pisklęta.
- Jesienią zbiera zapasy w postaci żołędzi, orzechów bukowych i laskowych.
- Pokarmu poszukuje na ziemi oraz wśród gałęzi drzew.
- Pisklęta są karmione głównie gąsienicami motyli.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Sójka

ROZRÓD

- Sójki zakładają gniazda na drzewach – w rozwidleniu pnia lub na gałęzi.
- Gniazdo jest czarką zbudowaną z drobnych gałązek.
- Sójki przeprowadzają lęgi od kwietnia do maja. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 4-7 beżowe nakrapiane jaja w dobowych odstępach. Wysiaduje je przez 16-17 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 20 dniach.

CIEKAWOSTKI

Sójki łączą się w pary na całe życie. Zaniepokojona sójka stawia na głowie pióra, które tworzą mały czubek.

GŁOS

- Wydaje głośnie „krzach”.

Ochrona ścisła.

Młode sójki

Sójka

Jaja i gniazdo sójki

Sylwetka

Lotka

Gniazda sójki

Wilga

SIEDLIŠKO

- Wilgi zasiedlają lasy liściaste i mieszane, śródpolne zadrzewienia, aleje drzew, sady i miejskie parki.

POKARM

- Głównie gąsienice motyli i chrząszcze, również pająki i dżdżownice.
- Latem uzupełniają dietę owocami winogron, jeżyn, głogu, cisa, itd.
- Pokarmu poszukują wśród gałęzi drzew czasem na ziemi.

MIGRACJE

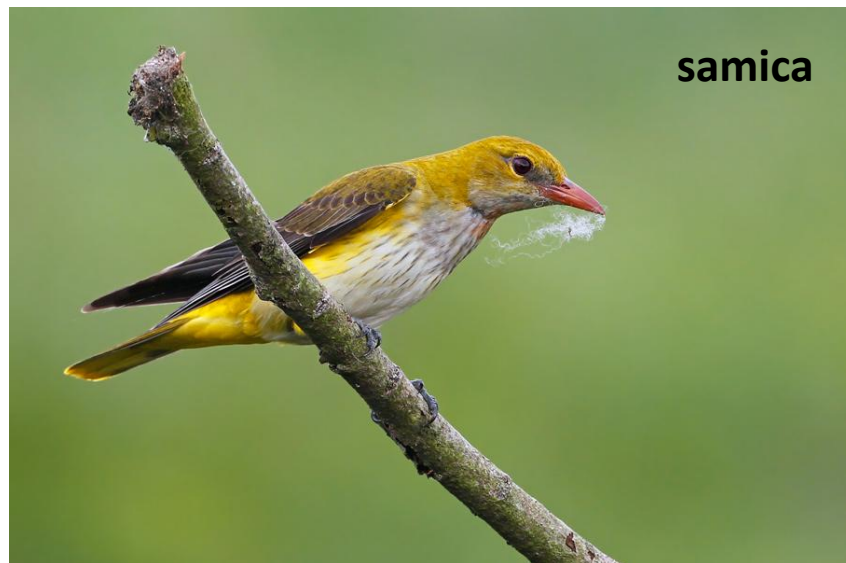
- **Ptaka migrujący.** Przylatuje do Polski na przełomie kwietnia i maja.
- Odlatuje do Afryki w sierpniu.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Dorosły samiec ma jaskrawożółty kolor, czarne skrzydła i ogon oraz jaskrawoczerwony dziób. Samica ma bardziej stonowane barwy: oliwkowożółte ciało oraz beżowe skrzydła. Wyróżnia ją również jasny spod ciała.

samiec

samica

Wilga

ROZRÓD

- Zakładają gniazda w rozwidleniu gałęzi drzew.
- Gniazdo ma postać koszyczka uplecionego z traw. Wyłożony jest piórami, mchem, kokonami owadów i innymi miękkimi materiałami.
- Wilgi rozpoczynają lęgi od maja. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 3-5 białych nakrapianych jaj. Rodzice wysiadują je przez 15-18 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 15-20 dniach.

CIEKAWOSTKI

Wilgi prowadzą bardzo skryty tryb życia. Można je obserwować właściwie tylko w czasie lotu. Poza tym łatwo je zlokalizować po charakterystycznej, uważanej za bardzo ładną, piosence. Wilgi występują zwykle w parach lub małych stadach.

GŁOS

- Śpiewa piękną, charakterystyczną piosenkę, w której powtarza się dźwięk „foh-fjio”.

Ochrona ścisła.

pisklę wilgi

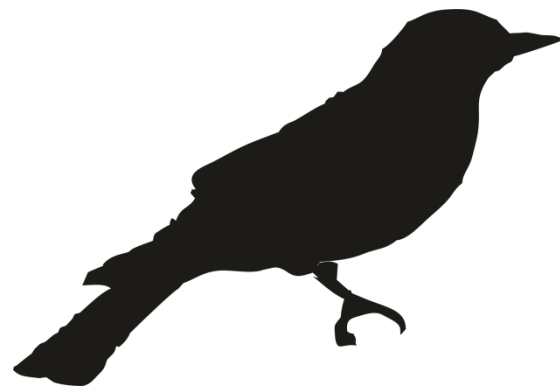
Wilga

Pióro z ogona

Jaja i gniazdo wilgi

Sylwetka

Gniazda wilgi

Dzięcioł zielony

SIEDLIŚKO

- Dzięcioł zielony występuje na terenach nizinnych w lasach liściastych z luźno rozmieszczonymi drzewami, a także w alejach drzew i parkach miejskich. Ważna jest dla niego również bliskość terenów otwartych.

POKARM

- Najbardziej wyspecjalizowany pod względem pokarmowym z krajowych dzięciołów. Posiada długi, szeroki i lepki język idealny do zdobywania pokarmu którym się żywi.
- Dzięcioł zielony żywi się głównie mrówkami i ich larwami.

MIGRACJE

- Ptak osiadły.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- U samca plama na policzku jest czarna z czerwonym środkiem, u samicy jest cała czarna.

samiec

samica

Dzięcioł zielony

ROZRÓD

- Ptaki wykuwają dziuple w miękkim drewnie, kilka metrów nad ziemią.
- Rozpoczynają lęgi od połowy kwietnia. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 5-8 białych jaj. Rodzice wysiadują je przez 16-19 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 20 dniach.

CIEKAWOSTKI

Dzięcioły łączą się w pary oraz zajmują terytorium którego pilnują (wydają donośny głos terytorialny). Osobniki tworzące parę mogą utrzymywać więź dłużej niż przez okres lęgowy, nawet całe życie. Kojarzeniu się par towarzyszy rytualne karmienie samicy przez samca.

GŁOS

- Wydaje głos, który można opisać jako: „kjuk kjuk kjuk”.

Ochrona ścisła.

Młody dzięcioł zielony

Dzięcioł zielony

Lotka

Jaja dzięcioła zielonego

Sylwetka

Dziuple dzięcioła zielonego

Puchacz

SIEDLISSKO

- Na nizinach zasiedla stare, zwarte, rozległe lasy (częśćiej iglaste) w pobliżu bagien, torfowisk, rzek i jezior lub innych otwartych przestrzeni zapewniających pokarm przez cały rok

POKARM

- Głównie gryzonie, jeże, wiewiórki, krety a także ptaki wielkości od gołębia do krzyżówki
- Uzupełnienie diety mogą niekiedy stanowić płazy, gady i zbierane z brzegów ryby
- Puchacz podczas aktywnego przeszukiwania terytorium nie pogardzi także znalezionej padliną.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- Obie płci są ubarwione jednakowo, ale samice są znacznie większe.

Puchacz

ROZRÓD

- Zakładają gniazda na ziemi (u nasady pnia, pomiędzy korzeniami) i wysokich drzewach iglastych, bardzo często wykorzystuje opuszczone gniazda dużych ptaków.
- Wyprowadza jeden lęg w roku. Moment złożenia jaj przypada od lutego do początku kwietnia. Część par może w danym roku w ogóle nie przystępować do lęgu. Pary pozostają razem przez całe życie.
- Wilgi rozpoczynają lęgi od maja. Odchowują tylko jeden lęg w roku.
- Samica składa 2-3 białe bez połysku jaja. Samica wysiaduje je przez 32-35 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po ok 35 dniach. Jaja składa w gnieździe wypełnionym suchą trawą, mchem lub gałęziami, z czasem zapełnia się wypluwkami oraz sierścią i piórami ofiar.

CIEKAWOSTKI

- Najprawdopodobniej największa obecnie sowa świata

GŁOS

- Jest to przerywane co 8-12 sekund, bardzo donośne (słyszane nawet do 5 km) ponure pohukiwanie „pu-hu” lub „PHUoo” (od czego wzięta się nazwa)

Ochrona ścisła.

Puchacz

Jaja i gniazdo

Sylwetka

Pióro z ogona

Gniazda puchacza

Muchołówka szara

SIEDLIŚKO

- Zasiedla przeważającą część kraju . Występuje w różnego typu lasach, parkach, ogrodach i zadrzewieniach, a także wśród zabudowań.

POKARM

- Żywi się głównie owadami (muchówkami i błonkoskrzydłymi), a ponad to jagodami.
- Swoje ofiary chwytą w locie, wypatrując je wcześniej z gałęzi.
- Polują za dnia i po zmierzchu, żerują wtedy koło lamp.

MIGRACJE

- **Ptaka migrującego.** Przylatuje do Polski na koniec kwietnia.
- We wrześniu odlatuje do Afryki.

DYMORFIZM PŁCIOWY

- W ubarwieniu brak cech odróżniających samca i samicę.

Muchołówka szara

ROZRÓD

- Gniazdo zakłada w płytkiej dziupli, skrzynce lęgowej, we wnękach lub wystających elementach budynków oraz na gałęziach drzew, blisko pnia.
- Powstaje z drobnych patyków, korzonków, traw, mchu, porostów, na następnie jest wypełniane piórami i włosiem.
- Muchotówki rozpoczynają lęgi od połowy maja lub od czerwca. Odchowują od jednego do dwóch lęgów w roku.
- Samica składa 4-6 zielonkawe brązowo nakrapiane jaja. Wysiaduje je przez 12-14 dni. Pisklęta opuszczają gniazdo po 26-44 dniach.

CIEKAWOSTKI

Czatuje wyprostowana na wyniosłych punktach : suchych gałęziach, drutach i słupach linii napowietrznej i płotach. Potrafi się gwałtownie poderwać, żeby schwycić kłapięciem szerokiego dzioba przelatującego owada, po czym wraca z nim lub siada w innym miejscu. Siedząca spokojnie muchotówkę szarą trudno zauważyć w lesie. Rzuca się w oczy dopiero, gdy zwinnym lotem chwyta w powietrzu owada. Również jej śpiew jest skromny i cichy, dlatego mimo iż pospolita, pozostaje ptakiem słabo znanym.

GŁOS

- Muchotówka odzywa się głosem z charakterystycznym: „zii” i „iiz-tk-tk”.

Ochrona ścisła.

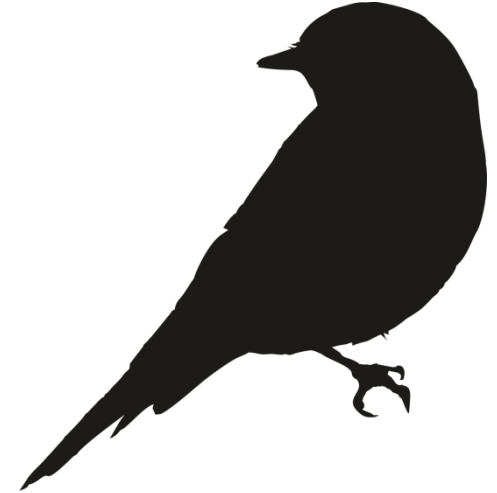
Muchołówka szara

Lotka

Jaja i gniazdo muchołówki

Sylwetka

Gniazda muchołówki

